ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ SIEGBERT ALBER

της 11ης Μαΐου 2000 *

I — Εισαγωγή

1. Στην παρούσα διαδικασία, που αφορά παράβαση κράτους μέλους, πρόκειται για το συμβατό μιας ισπανικής κανονιστικής ρυθμίσεως προς την οδηγία 85/384/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Ιουνίου 1985, για την αμοιβαία αναγνώριση των πτυχίων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων στον τομέα της αρχιτεκτονικής και τη θέσπιση μέτρων για τη διευκόλυνση της πραγματικής άσκησης του δικαιώματος εγκατάστασης και ελεύθερης παροχής υπηρεσιών [1] (στο εξής: οδηγία για τους αρχιτέκτονες — Παράθεση άρθρων χωρίς άλλες ενδείξεις αποτελεί παράθεση άρθρων της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες). Παρά τη γενική αναγνώριση του διπλώματος αρχιτεκτονικής, αρχιτέκτονες από άλλα κράτη μέλη μπορούν να ασκούν στην Ισπανία δραστηριότητες σε όλα τα πεδία δραστηριοτήτων των Ισπανών αρχιτεκτόνων μόνον αν μπορούν να τις ασκούν και στη χώρα προελεύσεως. Αν αυτό δεν συμβαίνει, οφείλουν να συνεργάζονται εν προκειμένω με άλλον επαγγελματία του ιδίου κλάδου, ο οποίος έχει τα προσόντα για την άσκηση αυτών των δραστηριοτήτων και είναι κάτοχος αναγνωρισμένου τίτλου σύμφωνα με τις ισπανικές νομοθετικές διατάξεις. (Συγκεκριμένα, πρόκειται για την εκπόνηση σχεδίων εκτελέσεως και την επίβλεψη έργων, δραστηριότητες οι οποίες ενίοτε σε άλλες χώρες δεν αναλαμβάνονται, όπως προβάλλεται, από αρχιτέκτονες, όπως στην Ισπανία, αλλά από πολιτικούς μηχανικούς.) Κατά την άποψη της Επιτροπής, η ισπανική ρύθμιση αντιβαίνει στα παρατιθέμενα κατωτέρω άρθρα 2 και 10 της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες. Η αμοιβαία αναγνώριση του αντίστοιχου τίτλου διευκολύνει — όπως υποστηρίζει η Επιτροπή — την άνευ περιορισμών άσκηση του επαγγέλματος.

II — Σχετικές νομοθετικές διατάξεις

1) *Κοινοτικό δίκαιο*

Οδηγία 85/384/ΕΟΚ

α) Επί του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες

2. Το άρθρο 1 ορίζει τα εξής:

«1) Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται για δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

1 — ΕΕ L 223, σ. 15.

2) Κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, ως δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής νοούνται οι δραστηριότητες που ασκούνται, συνήθως, με τον επαγγελματικό τίτλο του αρχιτέκτονα.»

β) Επί της αναγνωρίσεως των πτυχίων

3. Όσον αφορά τα πτυχία, πιστοποιητικά και άλλους τίτλους που «παρέχουν δικαίωμα άσκησης δραστηριοτητας στον τομέα της αρχιτεκτονικής με τον επαγγελματικό τίτλο του αρχιτέκτονα» (κατά τη διατύπωση του κεφαλαίου ΙΙ), το άρθρο 2 ορίζει τα ακόλουθα:

«Κάθε κράτος μέλος αναγνωρίζει τα πτυχία, πιστοποιητικά και άλλους τίτλους που αποκτώνται μετά από εκπαίδευση, η οποία πληροί τις απαιτήσεις των άρθρων 3 και 4 και χορηγούνται στους υπηκόους κρατών μελών από τα άλλα κράτη μέλη προσδίδοντάς τους, στην επικράτειά τους, όσον αφορά το δικαίωμα άσκησης των δραστηριοτήτων που αναφέρονται στο άρθρο 1α και την άσκηση των δραστηριοτήτων αυτών με τον επαγγελματικό τίτλο του αρχιτέκτονα, σύμφωνα με το άρθρο 23 παράγραφος 1 [2], την ίδια ισχύ με τα πτυχία, πιστοποιητικά και άλλους τίτλους που χορηγεί το κράτος αυτό.»

4. Το άρθρο 10, το οποίο από απόψεως κυρίου περιεχομένου έχει σχεδόν την ίδια διατύπωση, ρυθμίζει την αναγνώριση των πτυχίων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων που έχουν αποκτηθεί «ήδη (...) κατά την ημερομηνία κοινοποίησης της παρούσας οδηγίας (...) ακόμα και αν (...) δεν ανταποκρίνονται στις ελάχιστες απαιτήσεις των πτυχίων, που αναφέρονται στο κεφάλαιο ΙΙ».

γ) Επί της εκπαιδεύσεως των αρχιτεκτόνων

5. Όσον αφορά την εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων, στην έκτη αιτιολογική σκέψη εκτίθενται τα ακόλουθα:

«Ότι οι μέθοδοι εκπαίδευσης των επαγγελματιών, που ασκούν τη δραστηριότητά τους στον τομέα της αρχιτεκτονικής, είναι σήμερα πολύ διαφοροποιημένες· ότι πρέπει, πάντως, να προβλεφθεί η σύγκλιση σε μια κοινή μορφή των διάφορων ειδών εκπαίδευσης που καταλήγουν στην άσκηση των δραστηριοτήτων αυτών με τον επαγγελματικό τίτλο του αρχιτέκτονα.»

6. Περαιτέρω, στη δέκατη ένατη αιτιολογική σκέψη εκτίθενται τα ακόλουθα:

«η παρούσα οδηγία δημιουργεί αμοιβαία αναγνώριση των πτυχίων (...) χωρίς να συνεπάγεται το συντονισμό των διατάξεων των κρατών μελών, σχετικά με την εκπαίδευση (...)».

2 — Νοούνται, κατά το άρθρο 1, παράγραφος 2, «οι δραστηριότητες που ασκούνται, συνήθως, με τον επαγγελματικό τίτλο του αρχιτέκτονα».

7. Επομένως τα κατωτέρω άρθρα 3 και 4 δεν καθορίζουν αποκλειστικά και εναρμονισμένα, αλλά μόνο ποιοτικά και ποσοτικά, δηλαδή συγκλίνοντα κριτήρια εκπαιδεύσεως.

«*Άρθρο 3*

Η εκπαίδευση, που καταλήγει στην απόκτηση των πτυχίων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων, που αναφέρονται στο άρθρο 2, εξασφαλίζεται με σπουδές πανεπιστημιακού επιπέδου οι οποίες έχουν σαν κύριο αντικείμενο την αρχιτεκτονική. Οι σπουδές αυτές πρέπει να διατηρούν ισορροπία ανάμεσα στις θεωρητικές και πρακτικές πλευρές της εκπαίδευσης στην αρχιτεκτονική και να εξασφαλίζουν την απόκτηση:

(...)

8. της γνώσης των προβλημάτων στατικού σχεδιασμού, οικοδομικής και έργων πολιτικού μηχανικού, τα οποία συνδέονται με το σχεδιασμό των κτιρίων·

9. προσήκουσας γνώσης των προβλημάτων που έχουν σχέση με τις φυσικές ιδιότητες των κτιρίων, των τεχνολογιών, όπως επίσης και της γνώσης της λειτουργίας των κατασκευών, ώστε να τις εφοδιάζει με όλα τα στοιχεία εσωτερικής άνεσης και κλιματικής προστασίας·

(...)».

8. Στα απαριθμούμενα 11 σημεία δεν μνημονεύεται ρητώς η αφορώσα την παρούσα περίπτωση εκπαίδευση (ιδίως στους τομείς της εκπονήσεως σχεδίων εκτελέσεως και επιβλέψεως έργων).

9. Στο άρθρο 4 ρυθμίζεται η συνολική διάρκεια της εκπαιδεύσεως. Συγχρόνως, απαιτείται η επιτυχία σε διαγωνισμό πανεπιστημιακού επιπέδου.

10. Οι πίνακες των πτυχίων κ.λπ., που πληρούν τα κριτήρια των άρθρων 3 και 4, γνωστοποιούνται στην Επιτροπή και τα άλλα κράτη μέλη και δημοσιεύονται στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* (άρθρο 7). Αν αμφισβητείται ότι τα πτυχία ανταποκρίνονται στα κριτήρια των άρθρων 3 και 4, η Επιτροπή θέτει το ζήτημα στη «Συμβουλευτική Επιτροπή για την εκπαίδευση στον τομέα της αρχιτεκτονικής» (άρθρο 8). Το ίδιο ισχύει όταν δεν είναι βέβαιο αν τα πτυχία κ.λπ. εξακολουθούν να ανταποκρίνονται στις εν λόγω απαιτήσεις (άρθρο 9). Στην περίπτωση αυτή, μπορεί και κράτος μέλος να θέσει το ζήτημα στη Συμβουλευτική Επιτροπή. Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 2, η Επιτροπή διαγράφει ενδεχομένως ένα πτυχίο από έναν από τους καταλόγους που έχουν δημοσιευθεί στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοι-*

νοτήτων, είτε με συμφωνία του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους, είτε μετά απόφαση του Δικαστηρίου.

δ) Επί της χρήσεως του τίτλου εκπαιδεύσεως

11. Όταν δημιουργείται σύγχυση με έναν τίτλο εκπαιδεύσεως, που προϋποθέτει συμπληρωματική εκπαίδευση, το άρθρο 16, παράγραφος 2, ορίζει ως προς τη χρήση αυτού του τίτλου εκπαιδεύσεως τα ακόλουθα:

«Εάν ο τίτλος εκπαίδευσης του κράτους μέλους καταγωγής ή προέλευσης του ενδιαφερομένου συγχέεται στο κράτος μέλος υποδοχής με τίτλο που απαιτεί στο κράτος αυτό συμπληρωματική εκπαίδευση την οποία δεν έχει αποκτήσει ο δικαιούχος, το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να επιβάλει στο δικαιούχο να χρησιμοποιεί τον τίτλο εκπαίδευσης του κράτους μέλους προέλευσης ή καταγωγής με κατάλληλη διατύπωση την οποία καθορίζει το κράτος μέλος υποδοχής.»

ε) Ως προς τις δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής

12. Όπως η εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων έτσι και οι δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής δεν αποτελούν αντικείμενο εναρμονίσεως ή ορισμού. Μπορεί να αναφερθεί η ένατη και η δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, οι οποίες έχουν ως εξής:

«ότι η παραπομπή του άρθρου 1, παράγραφος 2, στις "δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής που ασκούνται συνήθως με τον επαγγελματικό τίτλο του αρχιτέκτονα", παραμπομπή η οποία δικαιολογείται από την κατάσταση που υπάρχει σε ορισμένα κράτη μέλη, έχει αποκλειστικά σαν αντικείμενο να υποδείξει το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας, χωρίς να αξιώσει να δώσει νομικό ορισμό στις δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής»·

«ότι στα περισσότερα κράτη μέλη οι δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής ασκούνται, σύμφωνα με το νόμο ή κατ' έθιμο, από πρόσωπα που φέρουν την ονομασία του αρχιτέκτονα, μόνη ή συνοδευόμενη από άλλη ονομασία, χωρίς τα πρόσωπα αυτά να έχουν, ωστόσο, μονοπωλιακό δικαίωμα άσκησης των δραστηριοτήτων αυτών, εκτός εάν υφίστανται αντίθετες νομικές διατάξεις· ότι οι παραπάνω δραστηριότητες, ή ορισμένες από αυτές, είναι δυνατόν να ασκηθούν και από άλλους επαγγελματίες, ιδίως μηχανικούς, οι οποίοι έχουν λάβει ειδική εκπαίδευση στον τομέα της κατασκευής ή της οικοδομικής τέχνης».

2) *Εθνικό δίκαιο*

Real Decreto 1081/1989, της 28ης Αυγούστου 1989 (BOE 214, της 7ης Σεπτεμβρίου 1989, σ. 28449) — στο εξής: διάταγμα

13. Η οδηγία για τους αρχιτέκτονες μεταφέρθηκε στο ισπανικό δίκαιο με το διάταγμα αυτό. Για τη σύνταξη, δηλαδή εκπόνηση, των σχεδίων εκτελέσεως ή την προαιρετική επίβλεψη έργων, το άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος προβλέπει ότι οι κάτοχοι χορηγηθέντος εντός άλλου κράτους μέλους τίτλου στον τομέα της αρχιτεκτονικής, ο οποίος έχει αναγνωρισθεί στην Ισπανία σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του διατάγματος (άρθρο 10, παράγραφος 1), «δεν επιτρέπεται να ασκούν στην Ισπανία καμία άλλη δραστηριότητα εκτός από αυτήν που επιτρέπεται να ασκούν στο κράτος καταγωγής τους σύμφωνα με τον χορηγηθέντα εντός του κράτους αυτού τίτλο, εκτός αν συνεργάζονται με άλλον επαγγελματία του ιδίου κλάδου, ο οποίος έχει άδεια ασκήσεως αυτών των δραστηριοτήτων και έχει αναγνωρισμένο σύμφωνα με τις ισπανικές νομοθετικές διατάξεις τίτλο».

III — Η πριν από την άσκηση της προσφυγής διαδικασία

14. Στις 19 Ιουλίου 1990, η Επιτροπή ζήτησε από το Βασίλειο της Ισπανίας να λάβει θέση ως προς το ότι το άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος δεν συνάδει προς τα άρθρα 2 και 10 της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες. Η Ισπανία, με την απάντησή της της 30ής Οκτωβρίου 1990, στηρίχθηκε στο άρθρο 56 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 46 ΕΚ) και στις ιδιομορφίες που διαφοροποιούν την εν λόγω οδηγία από άλλες κλαδικές οδηγίες, οι οποίες προβλέπουν την αμοιβαία αναγνώριση πτυχίων και προβαίνουν σε πλήρη εναρμόνιση των ελάχιστων προϋποθέσεων εκπαιδεύσεως.

15. Στην απάντησή της της 16ης Δεκεμβρίου 1992 επί της κοινοποιηθείσας στις 21 Απριλίου 1992 αιτιολογημένης γνώμης, εκφράζεται η πρόθεση των ισπανικών αρχών να καταργήσουν το άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος, πράγμα που όμως δεν συνέβη.

16. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή με δικόγραφο της 19ης Νοεμβρίου 1998, το οποίο περιήλθε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 24 Νοεμβρίου 1998, άσκησε προσφυγή και ζητεί από το Δικαστήριο:

1) να αναγνωρίσει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 2 και 10 της οδηγίας 85/384/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Ιουνίου 1985, για την αμοιβαία αναγνώριση των πτυχίων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων στον τομέα της αρχιτεκτονικής και τη θέσπιση μέτρων για τη διευκόλυνση της πραγματικής άσκησης του δικαιώματος εγκατάστασης και ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, διότι με το άρθρο 10, παράγραφος 2, του Real Decreto 1081/1989 της 28ης Αυγούστου 1989 όρισε ότι οι κάτο-

χοι τίτλου, χορηγηθέντος εντός άλλου κράτους μέλους, στον τομέα της αρχιτεκτονικής, ο οποίος έχει αναγνωρισθεί στα πλαίσια της οδηγίας 85/384, «δεν επιτρέπεται να ασκούν στην Ισπανία καμία άλλη δραστηριότητα εκτός από αυτήν που επιτρέπεται να ασκούν στο κράτος καταγωγής τους σύμφωνα με τον χορηγηθέντα εντός του κράτους αυτού τίτλο, εκτός αν συνεργάζονται με άλλον επαγγελματία του ιδίου κλάδου, ο οποίος έχει άδεια ασκήσεως αυτών των δραστηριοτήτων και έχει αναγνωρισμένο σύμφωνα με τις ισπανικές νομοθετικές διατάξεις τίτλο»·

προς τα άρθρα 2 και 10 της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες. Το κράτος υποδοχής δεν μπορεί να κάνει διάκριση μεταξύ των προσόντων που πιστοποιούνται με το πτυχίο και να επιβάλλει πρόσθετες προϋποθέσεις για τους αλλοδαπούς πτυχιούχους. Αυτό θα έθετε σε κίνδυνο την πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες. Η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, όπως προβλέπεται στο άρθρο 2, θα καθίστατο ανενεργός αν ένα κράτος μέλος μπορούσε, αδικαιολογήτως, να περιορίζει το πεδίο δραστηριοτήτων αρχιτεκτόνων που έχουν αλλοδαπό πτυχίο έναντι του πεδίου δραστηριοτήτων αρχιτεκτόνων που έχουν ημεδαπό τίτλο.

2) να καταδικάσει το Βασίλειο της Ισπανίας στα δικαστικά έξοδα.

19. Κάθε κάτοχος πτυχίου αρχιτέκτονα στην Κοινότητα έχει ολοκληρώσει τη θεωρητική ή πρακτική εκπαίδευση η οποία πληροί τις κατά τα άρθρα 3 και 4 προϋποθέσεις. Η Ισπανία ουδέποτε προέβαλε ότι τα πτυχία άλλων κρατών μελών πιστοποιούν εκπαίδευση που δεν ανταποκρίνεται σ' αυτές τις απαιτήσεις. Όμως, μόνον αυτό θα μπορούσε να δικαιολογήσει άρνηση αναγνώρισης ενός πτυχίου και την υποχρέωση συνεργασίας με άλλους επαγγελματίες.

17. Το Βασίλειο της Ισπανίας ζήτησε:

— να απορριφθεί η προσφυγή και

— να καταδικασθεί η Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

20. Δεδομένου ότι και ο τομέας δραστηριοτήτων των αρχιτεκτόνων δεν ορίζεται από απόψεως κοινοτικού δικαίου, ο κοινοτικός νομοθέτης αποδέχθηκε τελείως ενσυνειδήτως μια κατάσταση στην οποία είναι δυνατή η άσκηση μιας δραστηριότητας στο κράτος υποδοχής, για την οποία ο αρχιτέκτονας δεν έχει εκπαιδευθεί στο κράτος προελεύσεως και για την οποία το πτυχίο ουδεμία παρέχει πρόσβαση εντός του κράτους αυτού. Επομένως, υφιστάμενες διαφορές ως προς τον τομέα δραστηριοτήτων δεν μπορούν να έχουν ως συνέπεια την άρνηση της αμοιβαί-

IV — Ισχυρισμοί των διαδίκων

18. Η Επιτροπή προβάλλει ότι το άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος αντιβαίνει

ας αναγνωρίσεως των σχετικών πιστοποιητικών. Οι διαφορές αυτές παρέχουν απλώς τη δυνατότητα στο κράτος υποδοχής, κατά το άρθρο 16, παράγραφος 2, να ρυθμίζει τις προϋποθέσεις για τη χρήση του τίτλου.

21. Η Επιτροπή αναφέρεται εξάλλου στην εμπεριστατωμένη της μελέτη και στις εν προκειμένω παρατηρήσεις των κρατών μελών, καθώς και σε μια συγκριτική έρευνα μιας ad hoc ομάδας για την εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων του 1997[3]. Και τα δύο έγγραφα δεν επιτρέπουν να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η δραστηριότητα και η ευθύνη του αρχιτέκτονα στην Ισπανία διαφέρουν βασικά από τα άλλα κράτη μέλη.

22. Η επεξεργασία των σχεδίων και η τεχνική επίβλεψη, στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος, αποτελεί συνήθως εντός των περισσοτέρων κρατών μελών αρμοδιότητα των αρχιτεκτόνων. Αυτό ισχύει και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες λόγω τεχνικών ιδιομορφιών προς εκτέλεση έργου μπορούν να είναι αρμόδιοι και άλλοι επαγγελματικοί κλάδοι, οι οποίοι — αναλόγως της περιπτώσεως — εργάζονται αυτοτελώς ή μαζί με τον αρχιτέκτονα.

23. Κατά τη γνώμη της, ούτε το άρθρο 56 έχει εφαρμογή. Συγκεκριμένα, είναι αμφίβολο αν το άρθρο 56 μπορεί να τύχει επικλήσεως και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να στερηθεί μια οδηγία εναρμονίσεως — έστω και αν η εναρμόνιση είναι ελάχιστη — των αποτελεσμάτων της, όταν αυτή η ίδια η οδηγία προβλέπει προστατευτικούς μηχανισμούς κατά των κινδύνων για τη δημόσια ασφάλεια. Εξάλλου, το Δικαστήριο εφαρμόζει το άρθρο 56 υπό εξαιρετικά αυστηρές προϋποθέσεις. Η Επιτροπή υπογραμμίζει εν προκειμένω τους ισχυρισμούς που προέβαλε στο πλαίσιο της υποθέσεως C-114/97[4], κατά τους οποίους δικαιολόγηση κατά το άρθρο 56 είναι δυνατή μόνο «σε περίπτωση πραγματικής και αρκούντως σοβαρής απειλής θίγουσας θεμελιώδες συμφέρον της κοινωνίας», ενώ η ύπαρξη τέτοιας απειλής πρέπει να αποδεικνύεται από το κράτος μέλος «βάσει εκτιμήσεως της ατομικής συμπεριφοράς του προσώπου».

24. Κατά την άποψη της Επιτροπής, η ισπανική ρύθμιση ουδόλως συνάδει επίσης προς την αρχή της αναλογικότητας. Υπάρχουν άλλες δυνατότητες για την επίτευξη αντίστοιχης ασφάλειας, που περιορίζουν λιγότερο τη ελεύθερη εγκατάσταση και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Παράλληλα με τη δυνατότητα του άρθρου 16, παράγραφος 2, πρέπει να υπογραμμισθούν οι αφορώντες την άσκηση του επαγγέλματος κανόνες και οι ρυθμίσεις που αφορούν την υπαιτιότητα και την ευθύνη. Οι ρυθμίσεις αυτές, δεδομένου ότι στην Ισπανία είναι πολύ αυστηρές, πρέπει ακριβώς να αποτρέπουν έναν αρχιτέκτονα από την άσκηση μιας δραστηριότητας για την οποία δεν έχει εκπαιδευθεί.

25. Η Επιτροπή επισημαίνει περαιτέρω τα άρθρα 7 έως 9 της οδηγίας για τους αρχιτέ-

3 — Παραρτήματα 8 έως 10 του δικογράφου της προσφυγής.

4 — Απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 1998, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Συλλογή 1998, σ. I-6717, σκέψη 20).

κτονες. Εξάλλου, η Ισπανία θα μπορούσε, κατά την προσχώρησή της στην Κοινότητα, να είχε ζητήσει ρύθμιση περί εξαιρέσεως.

26. Η Ισπανική Κυβέρνηση επισημαίνει κατ' αρχάς ότι το εν προκειμένω επίμαχο άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος περιέχει έναν ουσιώδη περιορισμό του πεδίου του εφαρμογής. Συγκεκριμένα, έχει εφαρμογή μόνον όταν πρόκειται για την εκπόνηση σχεδίων εφαρμογής και την επίβλεψη έργων. Ο επιχειρούμενος με το άρθρο 10, παράγραφος 2, περιορισμός της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των πτυχίων δεν έχει επομένως γενικό χαρακτήρα.

27. Δεδομένου ότι με το άρθρο 1 της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες το πεδίο της εφαρμογής δεν καθορίζεται επακριβώς, τίθεται το ζήτημα αν οι αναφερόμενες στο άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος δραστηριότητες — η εκπόνηση των σχεδίων εκτελέσεως και η επίβλεψη έργων — ασκούνται συνήθως με τον επαγγελματικό τίτλο του αρχιτέκτονα. Η απάντηση πρέπει να είναι αρνητική, διότι σε ορισμένα κράτη μέλη οι δραστηριότητες αυτές αποτελούν έργο πολιτικών μηχανικών.

28. Η Ισπανία αναγνωρίζει τα πτυχία που παρέχουν πρόσβαση στις δραστηριότητες οι οποίες συνήθως πραγματοποιούνται με τον επαγγελματικό τίτλο του αρχιτέκτονα. Μόνον αυτές τις δραστηριότητες αφορά η αμοιβαία αναγνώριση κατά τα άρθρα 2 και 10. Η οδηγία δεν εναρμονίζει την εκπαίδευση και τον τομέα δραστηριοτήτων των αρχιτεκτόνων. Επομένως, δεν θίγεται η δυνατότητα των κρατών μελών να καθορίζουν ορισμένες προϋποθέσεις για την πρόσβαση στην άσκηση του επαγγέλματος διακινουμένων αρχιτεκτόνων, εφόσον οι προϋποθέσεις αυτές είναι δικαιολογημένες και σύμφωνες προς την αρχή της αναλογικότητας.

29. Η Ισπανική Κυβέρνηση αναφέρεται εν προκειμένω στην απόφαση Bouchoucha [5]. Με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε ότι, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν υφίσταται κοινοτικός ορισμός της δραστηριότητας, στα κράτη μέλη απόκειται να ρυθμίζουν την άσκηση της δραστηριότητας αυτής.

30. Η Επιτροπή φρονεί ότι η απόφαση Bouchoucha δεν μπορεί να εφαρμοσθεί αναλόγως στην παρούσα περίπτωση, διότι στην υπόθεση εκείνη επρόκειτο για ένα επάγγελμα — της οστεοπαθητικής — το οποίο ακριβώς δεν αναγνωριζόταν αμοιβαίως εντός της Κοινότητας.

31. Όταν η Επιτροπή προβάλλει — όπως εκθέτει περαιτέρω η Ισπανία — ότι εκμηδενίζεται η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως όταν ένα κράτος μέλος μπορεί να περιορίσει αδικαιολογήτως το πεδίο δραστηριοτήτων του διακινούμενου αρχιτέκτονα, τότε αυτό σημαίνει ότι είναι δυνατός ο περιορισμός της εν λόγω αρχής εφόσον αυτό είναι δικαιολογημένο. Η Ισπανική Κυβέρνηση υπογραμμίζει εν προκειμένω τους δικαιολογητικούς λόγους του άρθρου 56 της Συνθήκης ΕΚ. Το άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος σκοπεί στην αντιμετώπιση καταστάσεων κατά τις οποίες ορισμένος επαγγελματικός τίτλος δεν εγγυάται την πλήρη

5 — Απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 1990, C-61/89 (Συλλογή 1990, σ. I-3551).

επάρκεια του κατόχου του (π.χ. στον τεχνικό τομέα ως προς τη στατικότητα του κτιρίου). Οι υπολογισμοί ορισμένων δομών, ή η δημιουργία κατ' απομίμηση συνθηκών για τη σταθερότητα του εδάφους και ο υπολογισμός της ανθεκτικότητας του σκυροδέματος, όπως πραγματοποιούνται από Ισπανούς αρχιτέκτονες, δεν περιλαμβάνονται στην επαγγελματική εικόνα του αρχιτέκτονα, όπως αυτή διαγράφεται στην οδηγία. Εφόσον η Επιτροπή προβάλλει ότι, κατά την οδηγία, ο αρχιτέκτονας μπορεί ενδεχομένως να ασκεί περισσότερες δραστηριότητες στο κράτος μέλος υποδοχής από αυτές για τις οποίες έχει αρχικώς εκπαιδευθεί προκύπτει ότι δικαιολογούνται περιορισμοί λόγω κινδύνων για τη δημόσια ασφάλεια.

32. Κατά την άποψη της Ισπανικής Κυβερνήσεως, ο προβλεπόμενος από αυτήν περιορισμός κατά το άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος συνάδει και με την αρχή της αναλογικότητας, δεδομένου ότι ο περιορισμός αυτός ελάχιστα παρακωλύει την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Από το γεγονός ότι η Επιτροπή επισημαίνει εν προκειμένω τους κανόνες που διέπουν το σχετικό επάγγελμα, από τους οποίους δεσμεύονται οι ευεργετούμενοι από την οδηγία και κατά τους οποίους δεν επιτρέπεται να ασκείται μια δραστηριότητα, για την οποία ένα πρόσωπο δεν έχει επαρκώς εκπαιδευθεί, δεν μπορεί εντούτοις να προκύψει το ίδιο αποτέλεσμα όπως από την ισπανική λύση.

33. Ως προς την αναφορά της Επιτροπής στο άρθρο 16, παράγραφος 2, που ρυθμίζει τα της χρήσεως του σχετικού τίτλου, η Ισπανία προβάλλει ότι επίσης το εν προκειμένω επίμαχο άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος περιέχει απλώς ρυθμίσεις για τη χρήση του τίτλου και, επομένως, αντιστοιχεί προς το άρθρο 16, παράγραφος 2, της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες, του οποίου αποτελεί μεταφορά στο εθνικό δίκαιο.

34. Η Επιτροπή αντικρούει την άποψη αυτή κατά την οποία το άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος συνιστά μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο του άρθρου 16, παράγραφος 2, της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες, διότι το άρθρο αυτό δεν αφορά τη χρήση του επαγγελματικού τίτλου, αλλά περιορίζει ορισμένους τομείς δραστηριοτήτων.

V — Η γνώμη μου

35. Η οδηγία για τους αρχιτέκτονες έχει ως σκοπό την αμοιβαία εκ μέρους των κρατών μελών αναγνώριση πτυχίων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων που έχουν χορηγηθεί από τα επιμέρους κράτη μέλη και τα οποία αποκτήθηκαν μετά από εκπαίδευση που πληροί ορισμένες απαιτήσεις. Αυτό έχει ως συνέπεια ότι κάθε κράτος μέλος πρέπει να τους προσδίδει στο έδαφός τους, όσον αφορά την ανάληψη των κατά το άρθρο 1 δραστηριοτήτων, την ίδια ισχύ όπως στα χορηγούμενα από αυτό πτυχία.

36. Εδώ δεν πρόκειται μόνο για την απλώς τυπική αμοιβαία αναγνώριση των πτυχίων και άλλων τίτλων, αλλά τελικός σκοπός και πνεύμα της ρυθμίσεως είναι — όπως ήδη δείχνει το άρθρο 57, παράγραφος 1, της της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 47, παράγραφος 1, ΕΚ), στο οποίο στηρίζεται η οδηγία για τους

αρχιτέκτονες — η διευκόλυνση της αναλήψεως και ασκήσεως αυτοτελούς δραστηριότητας. Θα αντέβαινε προς το πνεύμα της ρυθμίσεως αυτής αν επιδιωκόταν αμέσως πάλι ο περιορισμός της εν λόγω δυνατότητας ασκήσεως επαγγέλματος. Ομοίως, στην πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες εκτίθεται ότι: «Κατ' εφαρμογήν της Συνθήκης απαγορεύεται (...) να επιφυλάσσεται διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας, όσον αφορά την εγκατάσταση και την παροχή υπηρεσιών (...)». Επομένως, ο κοινοτικός νομοθέτης θέλησε πλήρως ίση μεταχείριση στα πλαίσια της ασκήσεως επαγγέλματος.

37. Η Ισπανία προβάλλει όμως ότι ο πραγματοποιηθείς από αυτήν περιορισμός της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των πιστοποιητικών ισχύει μόνο για ορισμένες δραστηριότητες που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες. Βεβαίως, αληθεύει ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν τις δραστηριότητες στο πλαίσιο του άρθρου 1, οι οποίες ασκούνται συνήθως με τον επαγγελματικό τίτλο του αρχιτέκτονα. Αυτό σημαίνει ότι κάθε κράτος μέλος καθορίζει αντιστοίχως για το έδαφός του το πεδίο δραστηριοτήτων του αρχιτέκτονα. Κατά το άρθρο 2 της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες, το κράτος δεν αναγνωρίζει μόνον τα αλλοδαπά πτυχία, αλλά τους προσδίδει, όσον αφορά την ανάληψη των κατά το άρθρο 1 δραστηριοτήτων, την ίδια ισχύ με τα πτυχία που το ίδιο χορηγεί. Πράγματι, το πνεύμα και ο σκοπός της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες συνίσταται στο να παρέχεται στους πτυχιούχους άλλου κράτους μέλους πρόσβαση στις δραστηριότητες που ορίζονται ως δραστηριότητες αρχιτεκτόντων για τους κατόχους ημεδαπών πτυχίων.

38. Από την έκτη και τη δεκάτη ενάτη αιτιολογική σκέψη προκύπτει ότι η οδηγία για τους αρχιτέκτονες ούτε επεδίωξε ούτε μπορούσε να επιδιώξει εναρμόνιση της επαγγελματικής εκπαιδεύσεως και των τομέων δραστηριοτήτων των αρχιτεκτόνων. Οι υφιστάμενες διαφορές έγιναν ενσυνειδήτως αποδεκτές από τον νομοθέτη και επομένως δεν μπορούν να θέσουν υπό αμφισβήτηση την εφαρμογή της οδηγίας. Οι διαφορές αυτές αντισταθμίζονται ήδη και μέσω εξομοιώσεων. Π.χ., στην όγδοη αιτιολογική σκέψη εκτίθεται ότι «πρακτική εμπειρία ίσης διάρκειας που αποκτήθηκε» αναγνωρίζεται ως επαρκής προϋπόθεση εφόσον για την πρόσβαση στο επάγγελμα του αρχιτέκτονα είναι αναγκαία η πραγματοποίηση «επαγγελματικής πρακτικής εξάσκησης». Επομένως, παρά τις ενδεχομένως υφιστάμενες διαφορές, η οδηγία επιβάλλει την αμοιβαία αναγνώριση των πτυχίων, οπότε το κράτος μέλος υποδοχής οφείλει να παρέχει στον κάτοχο αλλοδαπού πτυχίου πρόσβαση στο πεδίο δραστηριοτήτων που έχει καθορίσει για το επάγγελμα του αρχιτέκτονα.

39. Όμως, με την εν προκειμένω επίμαχη ρύθμιση του άρθρου 10, παράγραφος 2, του διατάγματος, στην Ισπανία καθορίζονται, από απόψεως περιεχομένου, διάφορα πεδία δραστηριοτήτων: αφενός, το — διευρυμένο — για κατόχους ισπανικού πτυχίου και, αφετέρου, το για κατόχους πτυχίων — έστω και αναγνωρισμένων — άλλων κρατών μελών, οπότε η επαγγελματική εικόνα εξαρτάται από τα πεδία δραστηριοτήτων που καθορίζουν τα άλλα επιμέρους κράτη μέλη.

40. Επομένως, οι κάτοχοι αλλοδαπών πτυχίων αρχιτέκτονα τυγχάνουν διαφορετικής μεταχειρίσεως απ' ό,τι οι κάτοχοι ισπανικού πτυχίου. Η άνιση αυτή μεταχείριση δεν

συνίσταται μόνο στο ότι το πεδίο τους δραστηριοτήτων περιορίζεται ενδεχομένως έναντι του πεδίου δραστηριοτήτων αρχιτεκτόνων με ισπανικό πτυχίο, αλλά και στο ότι πρέπει να αποδεικνύουν ότι το πτυχίο τους τους παρέχει πρόσβαση εντός του κράτους προελεύσεως στις ίδιες δραστηριότητες όπως ένα ισπανικό πτυχίο. Εν προκειμένω, δεν έχει καμία σημασία το ότι — όπως προβάλλει η Ισπανική Κυβέρνηση — πρόκειται μόνο για ένα ξεχωριστό πεδίο στο οποίο οι αρχιτέκτονες δεν εξομοιώνονται. Ανεξαρτήτως του ότι αμφισβητείται αν πρόκειται πράγματι για ένα περιορισμένο πεδίο, κάθε κάτοχος αλλοδαπού πτυχίου πλήττεται από τον περιορισμό αυτόν. Επομένως, δεν αναγνωρίζεται στα πτυχία άλλων κρατών μελών η ίδια ισχύς όπως στα ισπανικά πτυχία.

41. Ακόμη και αν ελαμβάνετο ως βάση ότι οι δραστηριότητες στον τομέα της αρχιτεκτονικής κατά την έννοια της οδηγίας είναι μόνον αυτές που ασκούνται συνήθως με τον επαγγελματικό τίτλο του αρχιτέκτονα, αυτό ουδόλως θα μετάβαλλε το αποτέλεσμα. Βεβαίως, στην περίπτωση αυτή, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι σημασία έχει το πεδίο δραστηριοτήτων που είναι κοινό σε όλα τα κράτη μέλη. Αυτό όμως θα είχε ως αποτέλεσμα, αφενός, περιορισμό του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας και, αφετέρου, ότι θα έπρεπε σε κάθε περίπτωση αναγνωρισμένου πτυχίου να ελέγχεται σε ποιες δραστηριότητες παρέχει αυτό πρόσβαση εντός του κράτους προελεύσεως και αν οι δραστηριότητες αυτές περιλαμβάνονται επίσης εντός των άλλων κρατών μελών στο επάγγελμα του αρχιτέκτονα. Αυτό σημαίνει ότι για την αναγνώριση κάθε συγκεκριμένου πτυχίου θα ήταν απαραίτητη μια πλήρης παρόμοια φοίτηση. Δεν θα ήταν πλέον δυνατό σε μια τέτοια περίπτωση να γίνεται λόγος για τη γενική αμοιβαία αναγνώριση των πτυχίων και για τη διευκόλυνση της πραγματικής ασκήσεως των δικαιωμάτων της ελεύθερης εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Στα πλαίσια ακριβώς της οδηγίας δεν πρέπει πλέον να είναι αναγκαίος ένας έλεγχος των επιμέρους πιστοποιητικών, όταν αυτοί πληρούν τις προϋποθέσεις των άρθρων 3 και 4 και εμπίπτουν στο άρθρο 10 της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες.

42. Η Ισπανία φρονεί ότι οι αρχιτέκτονες που δεν έχουν αποκτήσει ισπανικά πτυχία δεν έχουν εκπαιδευθεί για ορισμένες δραστηριότητες που ασκούνται στην Ισπανία από αρχιτέκτονες. Από τα άρθρα 3 και 4 της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες δεν προκύπτει ότι πρέπει να απαιτείται εκπαίδευση τέτοιας εκτάσεως. Εξάλλου, πρέπει εν προκειμένω να επισημανθεί η διαδικασία των άρθρων 7 έως 9 [6] της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες. Με τις διαδικασίες αυτές προτάσσεται ο έλεγχος των πτυχίων. Πρόκειται για την εξάλειψη κάθε αμφιβολίας ως προς το αν τα δημοσιευόμενα στην Επίσημη Εφημερίδα ως αναγνωρισμένα πτυχία πληρούν τις προϋποθέσεις των άρθρων 3 και 4 της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες. Εκ των υστέρων έλεγχος των πιστοποιητικών εκ μέρους των κρατών μελών δεν προβλέπεται. Κατά το άρθρο 9, υφίσταται μάλιστα η δυνατότητα του ελέγχου ενός ήδη δημοσιευθέντος πτυχίου, όταν ένα κράτος μέλος ή η Επιτροπή αμφισβητούν ότι το πιστοποιητικό αυτό εξακολουθεί να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των άρθρων 3 και 4.

43. Η Ισπανική Κυβέρνηση δεν έκανε χρήση καμιάς από αυτές τις δυνατότητες, αλλά θέσπισε κατ' ουσίαν έναν γενικό εκ των

6 — Επί του περιεχομένου των άρθρων αυτών, βλ. το σημείο 10 ανωτέρω.

υστέρων έλεγχο αλλοδαπών πιστοποιητικών. Αυτό δεν είναι δυνατό στα πλαίσια της οδηγίας.

44. Όσον αφορά τον ισχυρισμό της Ισπανικής Κυβερνήσεως ότι τα άρθρα 3 και 4 δεν καθορίζουν το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες — εναπόκειται αντιθέτως στα επιμέρους κράτη μέλη να καθορίσουν το πεδίο δραστηριοτήτων του αρχιτέκτονα —, πρέπει και πάλι να σημειωθεί ότι η Ισπανία δεν καθόρισε ένα, αλλά διάφορα πεδία δραστηριοτήτων, πράγμα που καταλήγει σε άνιση μεταχείριση των πτυχιούχων άλλων κρατών μελών.

45. Ούτε οι εκτεθείσες εν προκειμένω από την Ισπανική Κυβέρνηση διαφορές των πεδίων δραστηριοτήτων των αρχιτεκτόνων στα επιμέρους κράτη μέλη ασκούν εν προκειμένω επιρροή. Σύμφωνα με τη βούληση του κοινοτικού νομοθέτη, πιστοποιητικά με τα οποία ολοκληρώνεται μια εκπαίδευση, η οποία πληροί τα κριτήρια των άρθρων 3 και 4, αναγνωρίζονται αμοιβαίως εντός της Κοινότητας και καθιστούν τότε δυνατή την απεριόριστη πρόσβαση στο πεδίο δραστηριοτήτων του αρχιτέκτονα.

46. Ούτε η αναφορά της Ισπανικής Κυβερνήσεως στην απόφαση επί της υποθέσεως Bouchoucha [7] συνεπάγεται διαφορετικό συμπέρασμα, διότι στα παρατεθέντα από την Ισπανία χωρία της αποφάσεως εκτίθεται ότι τα κράτη μέλη καθορίζουν το πεδίο δραστηριοτήτων χωρίς αυτό να έχει ως συνέπεια δυσμενή διάκριση. Όμως, μια τέτοια ακριβώς διάκριση επιφέρει η επίμαχη ρύθμιση. Εξάλλου, στην υπόθεση εκείνη επρόκειτο περί της «επαγγελματικής ασκήσεως οστεοπαθητικής» ως προς την οποία υφίστατο «έλλειψ[η] κοινοτικής ρυθμίσεως» [8].

47. Επομένως, πρέπει να θεωρηθεί ότι το άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος δεν αναγνωρίζει πλήρως τα πτυχία άλλων κρατών μελών, πράγμα που έχει ως συνέπεια δυσμενή διάκριση σε βάρος των πτυχιούχων άλλων κρατών μελών και ως εκ τούτου περιορισμό της ελεύθερης εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Εδώ πρόκειται για έμμεση διάκριση, δεδομένου ότι η άνιση μεταχείριση δεν στηρίζεται στην ιθαγένεια, αλλά στο σε ποια χώρα έχει αποκτηθεί το οικείο πτυχίο. Οι υπήκοοι άλλων κρατών μελών πλήττονται εντονότερα από την κατάσταση αυτή.

48. Η Ισπανική Κυβέρνηση προβάλλει ότι οι περιορισμοί αυτοί δικαιολογούνται για λόγους δημοσίας ασφαλείας και υγείας κατά το άρθρο 56 της Συνθήκης. Ένας μη Ισπανός αρχιτέκτονας, ο οποίος δεν διαθέτει τις αναγκαίες γνώσεις όσον αφορά τη στατική και τη σταθερότητα των κτιρίων, αποτελεί κίνδυνο όταν δραστηριοποιείται στον τομέα αυτό εντός της Ισπανίας.

7 — C-61/89 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 5).

8 — Σκέψη 12.

49. Στην αλληλουχία αυτή πρέπει να τονιστεί ότι η οδηγία για τους αρχιτέκτονες πραγματοποιεί πλήρη εναρμόνιση, όχι βέβαια ως προς την εκπαίδευση και το πεδίο δραστηριοτήτων, ασφαλώς όμως ως προς την πρόσβαση στη δραστηριότητα του αρχιτέκτονα. Ακόμη και αν δεν γινόταν δεκτή η άποψη αυτή και εξακολουθούσε να θεωρείται δυνατή η επίκληση του άρθρου 56, η ρύθμιση αυτή δεν έχει, για άλλους λόγους, καμία πιθανότητα να κριθεί σύννομη.

50. Όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο λόγος περί δημοσίας τάξεως μπορεί να τύχει επικλήσεως μόνο σε περίπτωση υπάρξεως «πραγματικής και επαρκώς σοβαρής απειλής θίγουσας θεμελιώδες συμφέρον της κοινωνίας» [9]. Μια τέτοια απειλή για την κοινωνία μπορεί εν προκειμένω να αποκλεισθεί.

51. Κατά το άρθρο 3, περίπτωση 8, η εκπαίδευση των αρχιτεκτόνων πρέπει να εξασφαλίζει τη γνώση των προβλημάτων στατικού σχεδιασμού, οικοδομικής και έργων πολιτικού μηχανικού τα οποία συνδέονται με τον σχεδιασμό των κτιρίων. Βεβαίως, είναι αμφίβολο αν η επιταγή αυτή αναφέρεται σε όλα τα ζητήματα που έχουν σχέση με τη στατική και τη σταθερότητα των κτιρίων. Εν πάση περιπτώσει, εξασφαλίζεται παρά ταύτα ότι ο κάτοχος αναγνωρισμένου πτυχίου διαθέτει βασική αντίληψη και βασικές γνώσεις στον τομέα των έργων του πολιτικού μηχανικού. Συναφώς, μπορεί να αναφερθεί η έκθεση της ad hoc ομάδας της 4ης Φεβρουαρίου 1997 [10], η οποία περιέχει στοιχεία των επιμέρους κρατών μελών για το επάγγελμα του αρχιτέκτονα που συγκεντρώθηκαν κατόπιν ερωτηματολογίου. Από την έκθεση αυτή προκύπτει ότι σε πολλά κράτη μέλη η δραστηριότητα του αρχιτέκτονα νοείται το ίδιο ευρέως όπως στην Ισπανία.

52. Επομένως, μπορεί να θεωρηθεί δεδομένο ότι οι αρχιτέκτονες των κρατών μελών διαθέτουν τουλάχιστον τις βασικές τεχνικές γνώσεις όσον αφορά τη σταθερότητα των κτιρίων και, κατά συνέπεια, δεν διαφαίνεται καμία σε επαρκώς σοβαρό βαθμό απειλή, όταν οι αρχιτέκτονες ασκούν δραστηριότητες σ' αυτόν τον τομέα.

53. Ακόμη και αν αυτό δεν ίσχυε για όλα τα κράτη μέλη, το κράτος μέλος υποδοχής διατηρεί τη δυνατότητα να προστατεύσει κατ' άλλον τρόπο τον λήπτη των υπηρεσιών ή τον εργοδότη. Μπορεί, π.χ., να το πράξει ορίζοντας ότι ο εμπίπτων στις ευεργετικές διατάξεις της οδηγίας χρησιμοποιεί τον έγκυρο στο κράτος προελεύσεως επαγγελματικό τίτλο με την καθορισμένη από το κράτος υποδοχής διατύπωση. Αυτό προβλέπεται στο άρθρο 16, παράγραφος 2, της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες στην περίπτωση κατά την οποία ο τίτλος εκπαιδεύσεως του κράτους μέλους καταγωγής ή προελεύσεως μπορεί να συγχέεται στο κράτος μέλος υποδοχής με τίτλο που απαιτεί στο κράτος αυτό συμπληρωματική εκπαίδευση την οποία δεν έχει αποκτήσει ο δικαιούχος. Κατ' αυτόν τον τρόπο μπορεί να καθίσταται σαφές ότι το σχετικό πτυχίο δεν είναι το σύνηθες στο κράτος μέλος υποδοχής, χωρίς να χρειάζεται να δηλώνεται το περιεχόμενο της εκπαιδεύσεως.

9 — Απόφαση στην υπόθεση C-114/97 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 4, σκέψη 46), με παραπομπή στην απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 1977, 30/77, Bouchereau (Συλλογή τόμος 1977, σ. 617, σκέψη 35)· απόφαση της 9ης Μαρτίου 2000, C-355/98, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 2000, σ. I-1221, σκέψη 28)· πρβλ. επίσης σε μια άλλη αλληλουχία την απόφαση της 14ης Μαρτίου 2000 στην υπόθεση C-54/99, Association Eglise de scientologie de Paris κ.λπ. (Συλλογή 2000, σ. I-1335, σκέψη 17).

10 — Παράρτημα 8 του δικογράφου της προσφυγής.

54. Η εν προκειμένω επίμαχη ρύθμιση του άρθρου 10, παράγραφος 2, του διατάγματος δεν συνιστά — όπως προβάλλει η Ισπανική Κυβέρνηση — μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο του άρθρου 16, παράγραφος 2, της οδηγίας. Με το άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος δεν επιδιώκεται απλώς η χρησιμοποίηση του τίτλου εκπαιδεύσεως με ορισμένο τύπο. Η επέμβαση στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και την ελεύθερη εγκατάσταση είναι πολύ εντονότερη, διότι ορίζεται ότι σε ορισμένους τομείς ο κάτοχος πτυχίου άλλου κράτους μέλους δεν απολαύει των ίδιων δικαιωμάτων όπως ο κάτοχος ισπανικού διπλώματος, αλλά, ενδεχομένως, οφείλει να συνεργάζεται με αυτόν. Επομένως, η ρύθμιση και ο περιορισμός που πραγματοποίησε η Ισπανία υπερβαίνουν σαφώς την κατά το άρθρο 16, παράγραφος 2, της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες προβλεπόμενη δυνατότητα, η οποία αφορά μόνον τη χρήση του τίτλου εκπαιδεύσεως. Επομένως, το κράτος μέλος υποδοχής θα μπορούσε να επιβάλει στον κάτοχο πτυχίου άλλου κράτους μέλους, π.χ., να μνημονεύει δίπλα στον τίτλο του, εντός παρενθέσεως, το ανώτατο ίδρυμα από το οποίο απέκτησε τον τίτλο. Κατ' αυτόν τον τρόπο καθίσταται σαφές για τον εργοδότη ότι δεν πρόκειται για εκπαιδευθέντα στην ημεδαπή αρχιτέκτονα. Σ' αυτόν εναπόκειται στη συνέχεια να αποφασίσει αν και κατά πόσο θα του αναθέσει το έργο.

55. Επομένως, ο πραγματοποιηθείς από την Ισπανία περιορισμός της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και της ελεύθερης εγκαταστάσεως δεν συνάδει προς την αρχή της αναλογικότητας. Το ίδιο αποτέλεσμα μπορεί να επιτευχθεί με λιγότερο περιοριστικές ρυθμίσεις — όπως π.χ. βάσει του άρθρου 16, παράγραφος 2, της οδηγίας για τους αρχιτέκτονες. Πάντως, απλή αναφορά στους επαγγελματικούς κανόνες που ισχύουν εντός του εκάστοτε κράτους μέλους δεν αρκεί εν προκειμένω, διότι τους κανόνες αυτούς θέτουν οι επαγγελματικοί σύλλογοι. Ακόμη και αν με τους κανόνες αυτούς ορίζεται ότι ο αρχιτέκτονας μπορεί να αναπτύσσει δραστηριότητες μόνο σε ορισμένο τομέα, εφόσον είναι επαρκώς εκπαιδευμένος γι' αυτόν, ο κατασκευαστής της οικοδομής δεν μπορεί να διαπιστώσει αν πρόκειται για αρχιτέκτονα με τη συνήθη ημεδαπή εκπαίδευση. Ούτε αυστηροί κανόνες περί ευθύνης εξασφαλίζουν παρόμοια προστασία, δεδομένου ότι οι κανόνες αυτοί ενεργούν μόνον εκ των υστέρων. Βεβαίως, μπορούν ενδεχομένως να αποτρέψουν έναν αρχιτέκτονα, ο οποίος αισθάνεται ότι δεν έχει επαρκή εκπαίδευση για συγκεκριμένο έργο, από το να αναπτύξει δραστηριότητες στον τομέα αυτόν. Εντούτοις, οι κανόνες αυτοί παραμένουν άνευ αποτελέσματος όταν ο αρχιτέκτονας εκτιμά εσφαλμένως ή υπερεκτιμά τις γνώσεις του.

56. Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η πραγματοποιηθείσα από την Ισπανία ρύθμιση με το άρθρο 10, παράγραφος 2, του διατάγματος 1081/1989 αντιβαίνει προς την αμοιβαία αναγνώριση των πτυχίων στον τομέα της αρχιτεκτονικής, όπως αυτή προβλέπεται από τα άρθρα 2 και 10 της οδηγίας 85/384. Η ρύθμιση αυτή περιορίζει την ελεύθερη εγκατάσταση και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, διότι δεν προσδίδει στα πτυχία άλλων κρατών μελών την ίδια ισχύ όπως στα ισπανικά. Όμως, αυτό ακριβώς επιδιώκει η οδηγία — ακόμη και αν τα πεδία δραστηριοτήτων και η εκπαίδευση στα επιμέρους κράτη μέλη δεν συμπίπτουν πλήρως. Ο περιορισμός στον οποίο προέβη η Ισπανία δεν δικαιολογείται.

VI — Δικαστικά έξοδα

57. Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα. Δεδομένου ότι το Βασίλειο της Ισπανίας ηττήθηκε, πρέπει, σύμφωνα με το αίτημα της Επιτροπής, να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

VII — Πρόταση

58. Βάσει των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο

1) να αναγνωρίσει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 2 και 10 της οδηγίας 85/384/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Ιουνίου 1985, για την αμοιβαία αναγνώριση των πτυχίων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων στον τομέα της αρχιτεκτονικής και τη θέσπιση μέτρων για τη διευκόλυνση της πραγματικής άσκησης του δικαιώματος εγκατάστασης και ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, διότι με το άρθρο 10, παράγραφος 2, του Real Decreto 1081/1989, της 28ης Αυγούστου 1989, όρισε ότι οι κάτοχοι τίτλου, χορηγηθέντος εντός άλλου κράτους μέλους, στον τομέα της αρχιτεκτονικής, ο οποίος έχει αναγνωρισθεί στα πλαίσια της οδηγίας 85/384, «δεν επιτρέπεται να ασκούν στην Ισπανία καμία άλλη δραστηριότητα εκτός από αυτήν που επιτρέπεται να ασκούν στο κράτος καταγωγής τους σύμφωνα με τον χορηγηθέντα εντός του κράτους αυτού τίτλο, εκτός αν συνεργάζονται με άλλον επαγγελματία του ιδίου κλάδου, ο οποίος έχει άδεια ασκήσεως αυτών των δραστηριοτήτων και έχει αναγνωρισμένο σύμφωνα με τις ισπανικές νομοθετικές διατάξεις τίτλο».

2) να καταδικάσει το Βασίλειο της Ισπανίας στα δικαστικά έξοδα.